

Нават калі вы не любіце оперу...

Магутная і неадназначная натура, сусветна прызнаны геній, рэфарматар опернага тэатра, «найвялікшы сярод вялікіх» рускі спявак, акцёр, які да ўсяго меў яркі талент — малываць... Кнігу пра яго напісаў знакаміты сербскі бас Браніслаў Яціч, вядомы і мінскай публіцы. Аўтар манаграфіі марыў, што калі-небудзь яна пабачыць свет у перакладзе на родную мову Шаляпіна. Ды сталася так, што не ў Расіі, а ў Беларусі ўпершыню з'явілася рускамоўнае выданне гэтай саліднай кнігі.

«Шаляпін супраць Эйфелевай вежы» (пераклад з сербскай Наталлі Вагапавай; навуковы рэдактар Уладзіслаў Іваноў; музычны кансультант Канстанцін Костыраў) — сумесны праект Беларускага саюза музычных дзеячаў і выдавецтва «Чатыры чвэрці», прымеркаваны да 140-годдзя з дня нараджэння Фёдара Шаляпіна, якое адзначаецца сёлета. У нас увага да яго асобы адмыслова: гісторыкі даводзяць, што Фёдар Іванавіч прыязджаў некалі з канцэртамі ў Мінск ды Магілёў, даследаванне «шаляпінскага следу» ў Беларусі працягваецца. А пад патранатам БСМД створана Шаляпінскае таварыства Беларусі, якое ўзначальвае наш славуты оперны бас Алег Мельнікаў — лаўрэат I прэміі Першага ўсесаюзнага конкурсу імя Ф. Шаляпіна ў Казані.

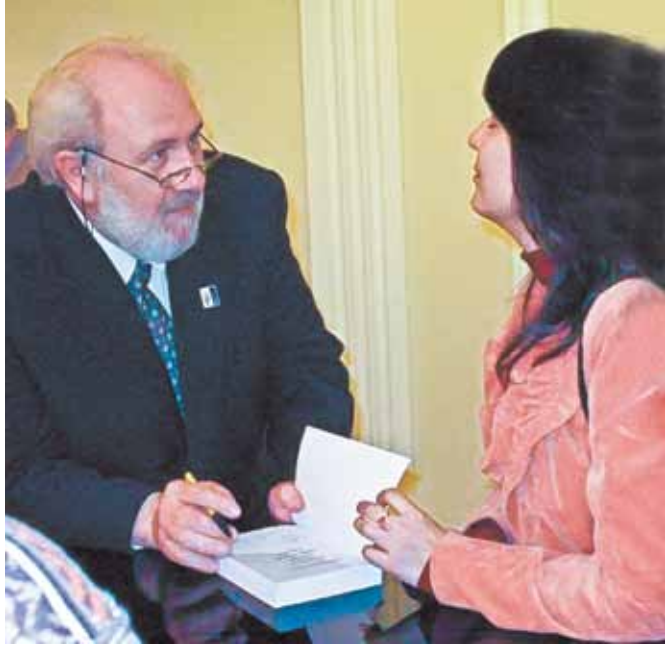
Прэзентацыя выдання адбылася ў Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета Беларусі падчас музычнага вечара «Прынашэнне Фёдара Шаляпіна». Камерная зала імя Ларысы Александровскай паяднала і захопленых феноменам незабытага сусветнага куміра, і аматараў жывых класічных спеваў. У канцэртнай праграме, якую вёў і каменціраваў знаны дзеяч айчынай опернай сцэны Віктар Скоробагаў, бралі ўдзел вядучыя майстры тэатра ды іх маладзейшыя калегі Уладзімір Пятроў, Алег Мельнікаў, Ганна Гур'ева, Таццяна Кнутовіч, Аляксей Мікуцель, Дзмітрый Трафімук, «чалавек-аркестр» — канцэртмайстар Георгій Карант. І найшаноўны госць — Браніслаў Яціч.

Колькі слоў пра яго. Нарадзіўся ў 1956 годзе ў горадзе Нові-Сад у тэатральнай сям'і. Паступіўшы пасля заканчэння гімназіі на філасофскі факультэт Нові-скадскага ўніверсітэта на кафедру рускай мовы і літаратуры, пачаў, у якасці хобі, займацца спевамі ў музычным вучылішчы. Калі педагогі адкрылі ў ім задаткі опернага спевака, таленавіты студэнт пачаў удасканальвацца ў Бялградзе, затым у Акадэміі мастацтваў у Нові-Садзе, у Расіі (Маскоўская кансерватарыя). Стаўшы салістам, а ў 1989 годзе і прэм'ерам опернай

«Шаляпін супраць Эйфелевай вежы» — хіба прамінеш кнігу з такой завабліваю назвай! А пагартаўшы, ужо не захочаш выпусаць яе з рук. Паглыбіўшыся ў чытанне, пашкадуеш толькі пра вымушаны перапынак, бо аднаго вечара будзе замала, каб, не адрываючыся ад 500-старонкавага фаліянта, наталіцца захапляльным, густым ад фактаў, жывых думак і грунтоўных высноў расповедам пра Фёдара Шаляпіна. І ўрэшце зразумееш: у тваёй хатняй бібліятэцы з'явілася ўнікальная настольная кніга!

трупы Сербскага нацыянальнага тэатра ў Нові-Садзе, Б. Яціч пры стварэнні сцэнічных вобразаў натхняўся прыкладам легендарнага рускага баса. Сёння ў рэпертуары Б. Яціча каля 70 оперных партый, а таксама басовыя партыі ў вакальна-сімфанічных творах, рамансы. Ён выступаў на оперных сцэнах многіх еўрапейскіх сталіц. Актыўна канцэртуе, працуе ў журы міжнародных конкурсаў. Вядомы як аўтар і ўдзельнік праекта «Славянскія басы», як пісьменнік і перакладчык.

Што ж натхніла паспяховага майстра напісаць кнігу, якая разбурае павярхоўныя і стэрэатыпныя ўяўленні пра Шаляпіна, яго мастацкі свет, пра оперную творчасць наогул? Падчас вечарыны-прэзентацыі Б. Яціч раскажаў:

Аўтаграф ад Браніслава Яціча.

— З маладых гадоў я пачаў займацца Шаляпіным, заўважыўшы, як было ў оперы да яго і што змянілася пасля. Збіраў матэрыялы (напісана багата артыкулаў і кніг, з іх дзве — самога Шаляпіна). Але высветліў, што цэласнай біяграфіі няма. На аснове аўтабіяграфіі ды ліставання паспрабаваў узнавіць яго жыццяпіс папулярнай мовай, каб зразумела і цікава было ўсім, тым нават, хто не ходзіць у оперу. Сам Шаляпін заўважыў, што сістэма мае сэнс для гульні ў рулетку, але для оперы яна непрадатная. Ды ўсё ж такі нейкая сістэма існавала і ў яго: прынамсі, у методыцы падыходу да ролі, у вызначэнні адразненняў ад мастацтва драматычнага артыста, у размежаванні часу драматычнага і часу музычнага... Мая кніга, магчыма, — найперш для спевакоў, для іншых спецыялістаў опернага жанру, але рэкамендую яе ўсім аматарам гэтага мастацтва, хто наведвае спектаклі, любіць пранікаць у «тэатральны час». У маім рэпертуары ёсць творы, якія выконваў Шаляпін. Я заўсёды імкнуўся яго пастулаты «пераплаўляць» у свае спевы; яго думкі, эстэтычныя і этычныя погляды засвоіць і ніколі не здраджваць таму шляху, па якім ішоў Шаляпін і які нам паказаў.

А вось на што звярнула ўвагу кіраўнік выдавецкага праекта, дырэктар выдавецтва «Чатыры чвэрці», член праўлення Беларускага саюза музычных дзеячаў Ліліяна Анцух:

— Назаву тры прычыны, з-за якіх у выдавецтва «Чатыры чвэрці» ўзяліся за гэты праект. Першая: тэма кнігі абсалютна адпавядае нашай выдавецкай

палітыцы. Другая: калі азнаёмілася з рукапісам, убачыла ўнікальную кнігу, бліскучы бестселер. Трэцяя: цудоўны саюзнікі — Шаляпінскае таварыства Беларусі і яго лідар Алег Мельнікаў, Беларускі саюз музычных дзеячаў і першы намеснік яго старшыні Наталля Вітчанка... Ды і сам Браніслаў Яціч, які толькі аднойчы завітаў у наша выдавецтва і пакінуў рукапіс, а потым уключыўся ў інтэнсіўную творчую перапіску... Мы думалі пра чытача: ахвяраваўшы ілюстрацыямі, клапаціліся пра тое, каб зрабіць кошт новага выдання максімальна даступным для кожнага, каго яно зацікавіць. А зацікавіцца не толькі тыя, хто спявае, але ўсе неаб'якавыя да добрых змястоўных кніг, і ў многіх дамах манаграфія «Шаляпін супраць Эйфелевай вежы» стане прыемным штодзённым чытаннем. Для нашага ж выдавецтва гэта «вясгун» будучай шыкоўнай кнігі, у скурным пераплёце, іншага фармату, багата ілюстраванай... Такое мажліва.

Эталонам для некалькіх пакаленняў зрабілася мастацтва Ф. Шаляпіна. Чаму? Разважаючы над гэтым, Б. Яціч і стварыў незвычайную мастацка-дакументальную кнігу, дзе закранае розныя аспекты жыцця і творчасці генія, «знутры» сваёй прафесіі даследуе яе таямніцу. Пад вокладкай — чатыры буйныя часткі: «Жыццёвы шлях», «Легенда і рэальнасць», «Супраць Эйфелевай вежы», «Ф. І. Шаляпін: мастацкі метады». Мноства падраздзелаў інтрыгуе ўжо самімі назвамі: «Гісторыя любові да тэатра», «Фізічнае аблічча», «Самакантроль спевака», «Мышачны самакантроль», «Праблема натхнення», «Вызваленне ад уласнага "я"», «Грым і сцэнічная дэталі»... Арыгінальны аўтарскі тэкст, забяспечаны спасылкамі на першакрыніцы, уключае элементы трапнай кампіляцыі, дыялогі, запазычаныя з шаляпінскай аўтабіяграфіі. Пісьменнік дапускае дасціпныя літаратурныя прыдумкі, сінтэзуючы, напрыклад, радкі з лістоў са сваім творчым уяўленнем. Дапаўняюць аповед і выказванні сучаснікаў героя кнігі — сведкаў яго няўдач і трыумфу, пікантных і нават анекдатычных сітуацый. Перад чытачом раскрываецца трагізм «праметэўскай адзіноты» Шаляпіна, яго абгрунтаваная перакананасць у тым, што праблема опернага мастацтва, як і мастацтва наогул, адлюстроўваюць агульны стан сучаснай цывілізацыі; яго пратэст супраць рынкавых стасункаў у мастацтве і трывожнае працудванне згубнай ідэалогіі спажывецкага грамадства і камерцыялізацыі ўсіх сфер жыцця...

У прэзентацыі кнігі Браніслава Яціча ўзялі ўдзел госці з Расійскай Федэрацыі: старшыня тамтэйшага Шаляпінскага таварыства, прадстаўнік Міжнароднага саюза музычных дзеячаў Юрый Цімафееў (Масква) і Святлана Сямікаленавы, звязаная навуковым супрацоўніцтвам са славуцімі маскоўскімі музеямі — тэатральным імя А. Бахрушына ды музычным імя М. Глінкі. Яны перадалі беларускім калегам расійскія выданні, прымеркаваныя да 140-годдзя Ф. Шаляпіна.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

Унікальны праект Фундамент нацыі

Сёлета Выдавечтвам Беларускага Экзархата сумесна з шэрагам папличнікаў быў рэалізаваны сапраўды ўнікальны праект — факсімільнае ўзнаўленне Полацкага Евангелля канца XII — пачатку XIII ст. Каб прадставіць само выданне шырокай публіцы і прыгадаць асноўныя моманты працы над факсіміле, за «круглым сталом» у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі сабраліся амаль усе ўдзельнікі праекта.

Факсімільнае ўзнаўленне Полацкага Евангелля канца XII — пачатку XIII ст.

— Полацкае Евангелле нездарма называюць першакнігай беларускага народа. Можна быць, гэта не самы старажытны помнік пісьменства на нашых землях, але ён захаваны амаль цэласна ў параўнанні з больш раннім Тураўскім Евангеллем. Больш за тое, і моўны аналіз, і гісторыя гэтай кнігі дазваляюць звязваць яе з беларускім культурным кантэкстам, — адзначаў намеснік дырэктара на навуцы Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Алесь Суша. — Праект па падрыхтоўцы факсімільнага ўзнаўлення гэтага помніка беларускай кніжнай культуры рэалізоўваўся на працягу больш як пяці гадоў. Работа праходзіла ў цесным узаемадзеянні адразу некалькіх арганізацый: ідэйным рухавіком было Выдавечтва Беларускага Экзархата, навуковую падтрымку аказвала Нацыянальная акадэмія навук Беларусі, Нацыянальная бібліятэка Беларусі, Расійская нацыянальная бібліятэка, Расійская дзяржаўная бібліятэка ад пачатку таксама актыўна ўключыліся ў гэты працэс.

І вось праект рэалізаваны. Але яго прадстаўленне ў НББ стала толькі першым важным крокам, бо асноўныя прэзентацыі яшчэ наперадзе — яны адбудуцца падчас шырокага святкавання 1025-годдзя хрышчэння Русі.

Пра адметнасці працы над кнігай распавёў выканаўчы дырэктар Выдавечтва Беларускага Экзархата Уладзімір Грозаў:

— Перш чым было праведзена сканіраванне арыгінала з дапамогай высякай снай сертыфікаванай апаратуры, сам асобнік Евангелля быў адрэстаўраваны. Каб узнавіць культуру тагачаснай вытворчасці кнігі, амаль два гады нашы рамеснікі праходзілі навучанне ў Празе, у самым вялікім музеі кнігі ў Еўропе. Над сканіраваннем Полацкага Евангелля, што сёння захоўваецца ў прыватнай калекцыі ў Лондане, працаваў адзін з лепшых беларускіх фотамастакоў Георгій Ліхтаровіч. Падрыхтоўка тыражу выдання будзе скончана толькі ў наступным годзе, бо кожны асобнік гэтай унікальнай кнігі вырабляецца ўручную. Адметна і тое, што ўсе ўласцівацы старажытнага пергаментна, на якім напісаны рукапіс, захаваны ў факсіміле.

За кожным асобнікам факсімільнага ўзнаўлення Полацкага Евангелля — праца многіх соцен людзей. Як падкрэсліў Уладзімір Усеваладавіч, гэты праект задумваўся і рэалізоўваўся не з мэтай здзівіць шырокую грамадскасць, не для таго, каб кніга захоўвалася проста ў музеі. Выданне рыхтавалася перш за ўсё для моладзі: каб паказаць, што гэтая кніга — аснова, фундамент нашага пазіцыянавання ў свеце.

Таму надзвычай прыемна, што Полацкае Евангелле не ляжыць пад шклом, не хаваецца. Не трэба баяцца яго гартаць, бо трываласць у вырабе кнігі, закладзеная яшчэ нашымі продкамі, дазваляе многім людзям яе чытаць, перагортаць старонкі, трымаць у руках. А гэта добрая магчымасць адчуць гонар за сваё продкаў, за нашу культуру.

Марына ВЕСЯЛУХА